

/ В. Л. Федоренко // Молодь у юридичній науці : зб. тез між нар. наук.-прак. конф. молодих учених "П'яті осінні юридичні читання" (Хмельницький, 27-28 жовтня 2006 р.). – Хмельницький, 2006. – Ч. 2. – С. 95-98.

11. Федоренко В. Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти : монограф. / В. Л. Федоренко. – К.: Ліра-К, 2009. – 580 с.

12. Федоренко В. Л. Теоретичні основи системи конституційного права України / В. Л. Федоренко: дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спец. 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2010. – 549 с.

13. Цоклан В. І. Система сучасних джерел конституційного права України : монограф. / В. І. Цоклан; В. Л. Федоренко; за ред. В. Л. Федоренка. – К. : Ліра-К, 2009. – 400 с.

УДК 351.741(477)

Є. О. Гіда

ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ З РЕФОРМУВАННЯ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Проаналізовано погляди різних авторів на поняття "правоохоронний орган". Перераховано принципи правоохоронної діяльності. Висвітлено причини, що зумовлюють необхідність реформування міліції.

Ключові слова: *міліція, реформування, правоохоронний орган, принципи правоохоронної діяльності, деонтологічні засади, права та свободи людини.*

Проанализированы взгляды разных авторов на понятие "правоохранительный орган". Перечислены принципы правоохранительной деятельности. Отражены причины, которые предопределяют необходимость реформирования милиции.

Ключевые слова: *милиция, реформирование, правоохранительный орган, принципы правоохранительной деятельности, деонтологические основы, права и свободы человека*

The looks of different authors are analysed to the concept "Law enforcement authority". Principles of law-enforcement activity are transferred. Reasons which predetermine the necessity of reformation of militia are reflected.

Key words: *militia, reforming, law enforcement body, principles of law enforcement activity, deontological bases, human rights and freedoms.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сьогодні надзвичайно актуальною є проблема приведення стану правоохоронних органів Української держави до рівня аналогічних структур демократичних країн, самим дієвим шляхом для цього є їх реформування.

Зв'язок роботи з навчальними програмами, планами, темами. Проблеми правоохоронних органів розглядаються різними юридичними науками, проте саме наука "Теорія держави і права", при дослідженні теми

механізм держави має визначити місце міліції в системі правоохоронних органів держави, проаналізувати напрями її діяльності та запропонувати дієві шляхи щодо реформування міліції.

Метою наукової статті є висвітлення змісту діяльності щодо реформування міліції.

Для реалізації поставленої мети були сформовані наступні завдання:

- 1) проаналізувати погляди різних авторів на поняття "правоохоронний орган";
- 2) перерахувати принципи правоохоронної діяльності;
- 3) висвітлити причини, що зумовлюють необхідність реформування міліції.

Аналіз наукових положень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. В процесі дослідження "новітньої" місії поліції (міліції) в контексті охорони правопорядку були вивчені інтернет-джерела та роботи таких вчених як: В.Г. Лукашевич, О.В. Негодченко, В.І. Осадчий, Т.О. Пікуля, В.І. Шакур, та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням окремих наукових результатів. У системі виконавчої влади Міністерство внутрішніх справ України з підпорядкованими йому органами є центральною ланкою забезпечення внутрішньої політики безпеки суспільства і громадського спокою в державі, в основі якої – запобігання злочинам та протидія злочинності, особливо її організованим формам та корупції. Однак, слід зазначити про необхідність переорієнтувати його діяльність на забезпечення реального захисту прав та свобод людини і громадянина, що мають бути основним об'єктом уваги з боку підрозділів міліції.

Особливість виконавчої влади серед гілок державної влади полягає в тому, що саме у процесі її реалізації відбувається реальне втілення в життя законів та інших нормативних актів держави, практичне застосування всіх важелів державного регулювання та управління важливими процесами суспільного розвитку. Причому, вирішальна спрямованість виконавчої влади полягає в утвердженні та забезпеченні прав та свобод людини, що Конституцією України визнається "найвищою соціальною цінністю" [1, с. 18].

Проведення реформи передбачає становлення нового правового інституту – надання органами виконавчої влади, в тому числі міліцією соціальних послуг фізичним і юридичним особам. Цим фактично визначаються принципи взаємодії міліції та її працівників з громадськістю та людиною, запроваджується принципово новий тип взаємовідносин між особами та правоохоронними органами, в основу яких покладено пріоритет прав та свобод людини і громадянина, повага до особи, висока культура спілкування. Саме за таких обставин виникла необхідність розробки основних напрямів здійснення реформування як всієї системи правоохоронних органів, так і проведення реформи міліції.

Державно-правова реформа, що здійснюється в Україні останніми роками, стосується державного механізму в цілому, а також його окремих складових, до яких належить і міліція. Реформування останньої насамперед є складовою вдосконалення діяльності всієї системи правоохоронних органів. Розпочатий на конституційних засадах процес державотворення в Україні потребує насамперед чіткого визначення місця правоохоронної діяльності в системі державної влади і, відтак, місця та ролі правоохоронних органів у системі органів державної влади та місцевого самоврядування [2].

Правоохоронною є така владна діяльність, яка здійснюється уповноваженими державою органами на підставі закону і в установленому нею порядку з метою охорони й захисту прав та законних інтересів людини, державних і громадських формувань шляхом застосування правових заходів впливу [3, с. 46].

Слід насамперед зазначити, що законодавство України не дає визначення поняття "правоохоронні органи", хоча і вживає його в ряді випадків, наприклад, у законах України "Про оперативно-розшукову діяльність", "Про Службу безпеки України", "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві" та ін. Закон України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" [4] (п. 1 ст. 2) містить перелік таких органів, це: органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, державної контрольно-ревізійної служби, рибохорони, державної лісової охорони. Крім того, до правоохоронних органів цей Закон відносить й інші органи, що здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Отже, з одного боку, правоохоронними визнаються певні державні органи (органи прокуратури та ін.), що втілюють в життя правозастосовні або правоохоронні функції, а з іншого – всі органи, що застосовують правові норми або охороняють право. Звідси виходить, що правоохоронним може бути будь-який орган, якому властиві правозастосовні або правоохоронні функції. Таким чином, до правоохоронних ми можемо віднести і адвокатуру, оскільки вона захищає права та свободи людини. Таке розуміння поняття "правоохоронні органи" є дуже широким [5].

Більш вузьке розуміння цього поняття випливає з аналізу функцій, покладених на зазначені органи. До таких функцій Закон України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" відносить: провадження і розслідування кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення; оперативно-розшукову діяльність; охорону громадського порядку і громадської безпеки; виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і попереднього слідства та прокурорів; контроль за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України; нагляд і контроль за виконанням законів [4]. Тому право-

охоронними органами у вузькому розумінні слід визнавати органи, що реалізують наведені вище функції.

Т.О. Пікуля, під правоохоронними органами пропонує розуміти:

- як функціонуючі в суспільстві та державі заклади й організації, основним завданням діяльності яких є забезпечення законності, боротьба зі злочинністю й іншими правопорушеннями;

- як систему органів, уповноважених державою здійснювати нагляд та контроль за точним і неухильним додержанням законів усіма громадянами, посадовими особами, підприємствами, установами та організаціями, забезпечувати правопорядок, застосовувати засоби державного примусу до його порушників;

- у вузькому розумінні – як державні органи, спеціально створені для забезпечення законності та правопорядку, боротьби зі злочинністю і яким з цією метою надані повноваження застосовувати передбачені законом заходи примусу та перевиховання правопорушників, а як всі інші державні органи, наділені певними повноваженнями в галузі контролю за додержанням законності і правопорядку тощо [6, с. 29].

Існує позиція і щодо визначення правоохоронних органів як суб'єктів кримінально-правового захисту. Згідно з нею правоохоронні органи – це державні органи, реалізація правоохоронних функцій якими (виконання рішень судів та органів розслідування, діяльність оперативних підрозділів міліції, СБУ, прокуратури, митної служби та прикордонних військ) викликає протидію з боку правопорушників, пов'язану з посяганнями на працівників правоохоронних органів [7, с. 16].

Однак цей перелік не узгоджується із статутними нормативно-правовими актами окремих установ, що вказані у цьому переліку, повноваженнями щодо оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства, встановленими відповідними законами. Крім того, сумнівним є віднесення до правоохоронних всіх органів, які здійснюють правозастосовні функції (такими є більшість державних органів виконавчої влади).

Серед науковців-правників немає згоди, чи правильно взагалі розглядати судові органи окремо від правоохоронних, оскільки з процесуальної точки зору це єдина система органів, незважаючи на те, що суди належать до окремої гілки влади. Ця двозначність міститься навіть у законодавстві. Зокрема, в статті 12 Закону України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" йде мова про працівників "суду або іншого правоохоронного органу", тобто суди розглядаються як правоохоронні органи.

Визначення "правоохоронний" міститься в установчих документах тільки п'яти органів державної влади, які прийнято відносити до правоохоронних, а саме: Служби безпеки України, Управління державної охорони України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Державної прикордонної служби України, Державної кримінально-виконавчої служби України.

Кримінально-процесуальний кодекс України поділяє правоохоронні органи на два види в залежності від їх повноважень щодо проведення дізнання та слідства. Дізнання можуть проводити міліція; податкова міліція; органи безпеки; Військова служба правопорядку у Збройних Силах України; органи прикордонної служби; митні органи; командири (начальники) військових частин, з'єднань та військових установ; командири кораблів та капітани морських суден; начальники установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, лікувально-трудових профілакторіїв; органи державного пожежного нагляду (стаття 101). Проводити слідчі дії згідно з Кримінально-процесуальним кодексом мають право слідчі органи прокуратури, МВС, СБУ та податкової міліції (статті 32, 102 та 112).

В міжнародних актах чимало уваги приділяється визначенню принципів правоохоронної діяльності. Так, наприклад, у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 р., міститься принцип припустимості обмеження прав і свобод людини застосуванням примусових і запобіжних заходів лише в разі крайньої необхідності. Однак, там зазначено, що працівники правоохоронних органів, в тому числі й ті, які здійснюють розслідування, зобов'язані поважати і захищати гідність і права людини; застосовувати примусові заходи тільки у випадках крайньої необхідності і в тих межах, в яких це потрібно для виконання обов'язків. Цілком очевидно, що цей принцип не тільки має стати одним із основних принципів кримінального процесу – він є міжгалузевим принципом діяльності правоохоронних органів, діяльності як у сфері кримінального правосуддя, так і сфері адміністративної юрисдикції.

Особливий акцент потрібно зробити на виділенні міжгалузевих принципів правоохоронної діяльності як специфічної групи принципів, оскільки в процесі саме цієї діяльності права та свободи людини захищаються від різноманітних порушень. До них можна віднести такі основні положення:

- забезпечення права кожної людини знати свої права та обов'язки (ст. 57 Конституції України);
- забезпечення доступності юридичного механізму захисту і відновлення порушених прав і свобод людини, включаючи гарантованість права на звернення та доступу до правосуддя;
- презумпцію невинуватості особи;
- звільнення від обов'язку самозвинувачення (ст. 63 Конституції);
- повагу та захист честі й гідності людини;
- можливість застосування примусових і запобіжних заходів лише в разі крайньої необхідності;
- забезпечення права на правову допомогу;
- непорушність юридичної (процесуальної) форми діяльності правоохоронних органів, яка забезпечує недопущення протиправних обмежень прав та свобод людини – правоохоронні органи і їх посадові особи

зобов'язані діяти лише на підставі та в межах повноважень і у спосіб, що визначені в законі (ст. 19 Конституції);

- забезпечення права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55 Конституції);

- реабілітацію безпідставно притягнутих до відповідальності та відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56 Конституції);

- забезпечення права на виконання явно злочинного розпорядження чи наказу (ст. 60 Конституції);

- неприпустимість подвійного притягнення до юридичної відповідальності (кримінальної, адміністративної тощо) за одне й те ж правопорушення (ст. 61 Конституції).

Зазначені принципи, на нашу думку, варто закріпити окремим законом, що означало б також імплементацію міжнародно-правових норм в національне законодавство, а відтак – і наближення останнього до міжнародних стандартів.

По суті, нагальним є перехід до одночасного реформування усіх правоохоронних органів в складі єдиної правоохоронної системи. Для цього, як зазначає В.І. Шахун, "необхідно створити єдину концепцію реформування правоохоронної системи на перехідний період" [8], що, як на нас, взагалі не є такою простою справою. Він же вважає, що "стратегічна мета реформи полягає у забезпеченні реалізації єдиної ефективної державної політики у сфері протидії і нейтралізації внутрішніх загроз національній безпеці".

Необхідність системного реформування правоохоронних органів є загально визнаною і усвідомлюється всіма основними політичними силами в Україні. Внаслідок політичної кризи, під час якої політизація правоохоронних органів та їх залучення до політичної боротьби набули загрозливого масштабу, ця задача стала нагальною.

На сьогодні, розробка проектів концепцій, або затвердження концепцій реформування правоохоронних і силових відомств держави здебільшого відбувається з посиланням тільки на Рішення РНБО України з тих чи інших питань, то можна вважати, що вона є дещо обмеженою, оскільки зачіпає інтереси безпосередньо не тільки правоохоронних і силових структур, але й інших суб'єктів забезпечення національної безпеки, у тому числі, й громадськості. І перш за все тим, що всупереч чинному законодавству та ж громадськість відсторонена як від процесу розробки означених концепцій, так і від контролю за їх виконанням. Правоохоронна система, яка б функціонувала на нових принципах, що відповідають

європейським нормам, досі не сформована, а відповідне законодавство не розроблене і не введено у дію.

Тому, виходячи з цього, перш за все, треба прийняти базовий закон "Про правоохоронні органи України", де остаточно визначити їх перелік з вказівкою старої або нової назви, функціонального призначення, підпорядкування, сфери дії, обов'язків і повноважень тощо, і тільки після цього взагалі пропонувати або затверджувати будь-які концепції (чи їх проекти) реформування, що передбачатимуть становлення, реорганізацію або розвиток цих органів.

Необхідність посилення ролі правових засобів у забезпеченні стабільного розвитку демократичного суспільства в Україні зумовлює актуалізацію питання щодо відносин держави зі структурами громадянського суспільства, забезпечення захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, громадських і державних інституцій від злочинних посягань. Однією із складових такої діяльності є реформування міліції, що має відповідати сучасним науковим уявленням щодо розбудови правової держави та демократичної трансформації українського суспільства.

Необхідність реформування міліції зумовлена, зокрема:

- курсом України на євроінтеграцію, що вимагає відповідності діяльності міліції європейським стандартам у сфері правоохоронної діяльності;

- необхідністю узгодження процесу реформування міліції з практикою демократичних перетворень в Україні;

- трансформацією злочинності внаслідок впливу загальносвітових процесів глобального характеру (прискорення міграційних процесів, швидкий розвиток інформаційних та телекомунікаційних технологій, загострення екологічних проблем тощо), виникненням нових видів та форм злочинної діяльності (транснаціональна злочинність, кіберзлочинність, злочини у сфері екології тощо), їх поширенням на території України;

- розвитком в Україні корупції та організованої злочинності, становленням тіньової економіки, рівень яких стає суттєвою загрозою для національної безпеки.

Необхідність системного реформування міліції в Україні є загальноновизнаною і сьогодні усвідомлюється та підтримується кожним членом суспільства.

Використана література:

1. Виконавча влада і адміністративне право: Навч. посіб. / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. - К.: Видавничий Дім "Ін-Юре", 2002. - 668 с.
2. Лукашевич В.Г., Негодченко О.В. Місце і роль правоохоронних органів у системі державної влади та місцевого самоврядування // Вісн. Одеськ. ін-ту внутр. справ. - 1997. - № 1. - С. 17-22.
3. Негодченко О.В., Чумак П.О. Основи правознавства: Навч. посіб. - Д.: Арт-Прес, 2000. - 272 с.

4. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради. - 1994. - № 11. - Ст. 50.

5. Бондаренко І. Правоохоронна діяльність і правоохоронні органи: поняття та ознаки // Право України. - 2003. - № 4. - С.18-21.

6. Пікуля Т.О. Правоохоронні органи в механізмі держави України (теоретико-правові питання функціонування): Дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національна академія внутрішніх справ України. - К., 2004. - 203 с.

7. Осадчий В.І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності: Монографія. - К.: Правові джерела, 1999. - 268 с.

8. Шакур В.І. Реформа органів кримінальної юстиції. Стратегія і тактика / В.І. Шакур // Реформування системи правоохоронних органів України та міжнародний досвід трансформації поліції в країнах Центральної та східної Європи : матеріали міжнародного круглого столу (м. Київ, 14.10.2005) / за ред. О.С. Бодрука. - К.: НІМБ, 2006. - С. 66-72.

УДК 343.2.01

В.М. Бєсчастний

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ АКСІОЛОГІЧНОГО ВИМІРУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

У статті порушується питання необхідності дослідження кримінального права з позиції аксіології як фактору забезпечення ефективності кримінально-правового законодавства. Стверджується, що з'ясування ролі аксіології кримінального права у сучасному українському правовому просторі надасть можливість реального вдосконалення кримінально-правового законодавства України.

Ключові слова: *кримінальне право, аксіологія, цінність, злочин, покарання.*

В статье поднимается вопрос необходимости исследования уголовного права с позиции аксиологии как фактора обеспечения эффективности уголовно-правового законодательства. Утверждается, что установление роли аксиологии уголовного права в современном украинском правовом пространстве предоставит возможность реального совершенствования уголовно-правового законодательства Украины.

Ключевые слова: *уголовное право, аксиология, ценность, преступление, наказание.*

In the article the question of necessity of research of criminal right is affected from position of axiology as factor of providing of efficiency of criminals' legislation. It becomes firmly established that finding out of role of axiology of criminal right in modern Ukrainian legal space will give possibility of the real perfection of criminal right for Ukraine.

Key words: *criminal right, value, crime, punishment.*

Сучасний розвиток ключових галузей вітчизняного публічного права гальмується через недостатнє вивчення засобами філософії окремих